

Úr Mykinesi til Espevær

Fyrst í mai mánaði vóru 2 umboð fyri útoyggjarnar í Føroyum og vitjaðu í Noregi. Innbjóðingin kom frá fyrireikarunum av tí stóra tiltakinum "Kystsogevakene" ið er ætlað at samansjóða smáu oyggjarnar við Vesturstrond Noreg. Endamálið við fundinum var at kanna møguleikan fyri at víðka tiltakið til eisini at fevna um Útoyggjarnar í Føroyum og Vestmannaoyggjarnar.

Undirritaða, og Katrina Johannesen, úr Mykinesi umboðaðu útoyggjarnar í Føroyum.

Somu trupulleikar

Bæði Noregi og Ísland hava júst somu trupulleikar sum Føroyar, tá talan er um menning av útjaðaranum, bæði viðvíkjandi fólkasamanseting, fráflyting, ov fáum arbeidsplassum o.ø. Men tað, sum var mest áhugavert, var kunningin um, hvussu og hvat okkara granntjóðir gera fyri at bøta um hesi viðurskipti.

Espevær eitt hugtakandi dømi

Í Espevær búgva í dag 160 fólk, men fyri bert 9 árum síðani var fólkcatalið nógv lægri. Vantandi trivnaður og fá arbeidsplass gjørdur oynna lítið áhugaverda sum bústað. Skuldi oyggin ikki

avtoftast, var neyðugt við munagóðum tiltøkum. Ein verkætlan var sett á stovn fyri at bjarga oynni. Støðið í verkætlanini var at grava fram allar møguleikar, ið vóru at finna í oynni, alt frá søguliga umhvørvinum til rávørugrundarlag og eginleikarnar hjá íbúgvunum.

Úrslitið av arbeiðnum er sjónligt í dag. Fleiri ungar familjur flyta til oynna, ið er vorðin ein av vakrastu blettunum í Norska skergarðinum. Bygdin er sera væl hildin, søguligir bygningar og fornminni eru endurreist og verða brúkt í ferðavinnuhøpi. Ein nútímans ferðavinnudepil er bygdur, at hýsa tí støðugt vaksandi ferðafólkastreyminum til oynna, ið bygdafólkið serviserar.

Fyri at fáa fleiri arbeidsplass í oynni var eitt virki sett á stovn, ið framleiðir úrdráttir úr laks.

Frá íbúgvunum í Espevær er boðskapurin greiður "menningin má hava grundarlag í lokalsamfelagnum. Bygdin nýðast sjálvar at taka tey stóru tøkini, og har er samanhald tann mest týðandi tátturin. Tað er eisini umráðandi, at søkja sær serkøna hjálp tá eitt stírvíð bygdarsamfelag

Sjóvegissambandið til Espevær er á hægri støði enn til Mykinesi.

skal byrja at samskipa og samstarva. At úrslitini eru so góð á Espevær kemur eisini av, at einstaklingar, feløg og almenningar myndugleikar hava stuðlað tiltøkunum.

Burðardygg vinna og mentanarsøgulig landsløg

Í Hordaland Sókn eru fleiri verkætlanir, ið hava til endamáls at stuðla menning av smáoyggjunum. Ein av hesum er "Burðardygg vinna í lokaløkinum" (BNL). Henda verkætlan skal skapa nýggjar vinnur við støði í tí tilfeingi sum er á hvørjum einstakum staði. Sama útgangsstøðið sum menningin av Espevær bygd á. Eitt annað stórt tiltak ið sóknin er partur av, er NAVE, ið er ein netverksætlan, ið leggur dent á samstarv ímillum mentanarøkini í Norðuratlantshavið, við høvuðscenti á umhvørvi og søgu. Føroyar eru við í hesum tiltaki, umboðaðar av Føroya Fornminnasavni. Ætlanin er eisini, at útoyggjarnar í Føroyum skulu gerast ein virkin partur í hesum tiltaki.

Samstarv á lokalstøði landanna millum

Úrslitið av fundinum var ein staðfesting av, at tørvur er á einum samstarvi, ið skapar

sjónlig úrslit í lokaløkinum har tey búsettu fáa ein virknan leiklut. Semja var um at víðka tiltakið "Kystsogevakene" til eisini at fevna um Føroyar og Ísland. Hetta merkir at samstarvið kemur at fevna um burðardygg vinnu á útoyggjunum, m.a. samstarv innan ídnað, útbúgving og gransking og eitt samstarv, ið skal styrkja tað mentanarsøguliga umhvørvið á útoyggjunum.

Hetta inniber m.a. at skipað verður fyri verkætlanum har tað søguliga umhvørvið á útoyggjunum verður endurreist. Søga og mentan skal kunna endurspeglast í umhvørvinum. Hetta skal gerast til frama fyri eina skipaða ferðavinnu, men ikki minst fyri at skapa eitt umhvørvi, ið er so tiltalandi og áhugavert at tað vekjur áhuga hjá fólki at búgva og búseta seg á hesum støðum.

Smábygdin skulu tó ikki gerast "fornminnasøvn" men hugkveikjandi støð, har nýggj tøkni ger, at tað ókenda verður kent, meðan tað samstundis verður leitað eftir vegum og træðrum ið stigvíst hava ført okkum til dagin í dag.

Felagsskapurin NORA hevur longu víst tiltakinum áhuga.

Olga Bishopstø

Espevær marknaðarfórir seg í dag sum "ein eksklusivur útpostur, eitt bilfrítt eksotiskt stað at búgva".

Suni á Dalbø, samfelagsfrøðingur

Grannastevna

Í skjótt nógv ár hevur verið upp á tal at broyta kommunubýgnaðin í landinum. Í 1996 samtykti landsstýrið at seta nevnd at gera uppskot um eina nýggja kommunala skipan í Føroyum. Í juni 1998 kom Kommununevndin loksins við álitinum 'Frágreiðing um kommunurnar – Nýggj kommunal skipan í Føroyum'. Síðani tá hava nógv uppskot verið um, hvussu landið skal skipast frameftir.

eingin burðardygg økismenning gerst veruleiki uttan:

·At útjaðarin verður styrktur munandi, soleiðis at fyrisiting, ábyrgd og avgerðarrættur á t.d. týðningarmiklum trivnaðarøkjum verða lokalmál (t.e. verða loyst av myndugleika í økinum).

·At meiri fleksiblar og hóskaði loysnir verða settar í verk kring landið, soleiðis at til ber at krevja sama *góðskustig* í Tórshavn, Klaksvík og Fámjin innan t.d. barnaansing (tað merkir *ikki* somu loysnir).

·At økini fáa nóg mikið av fyrisitingarligum uppgávum, soleiðis at 'lyklafunktióinir' sum fjarskifti, samferðsla, postflutningur o.a. loysa seg eftir *marknaðarbúskaparligum treytum* kring alt landið.

at gera, sum tær vilja, um eingin peningur er at gera nakað fyri orsakað av lítlari kommunalari skattainntøku. Alt tos um, at fyrisitingarligar uppgávur skulu leggjast út hongur í leysum lofti. Alt veruligt kjak um eina skipan, sum ger tað møguligt hjá økjunum at taka við hesi ábyrgd til fulnar, má byggja á eina loysn á spurninginum um burðardyggar eindir.

Privatiseringin av samfelagsligum lyklafunktiónum (sum t.d. fjarskifti og samferðslu), oljuvinnan, fjarskiftissamfelagið og altjóðagerðin – øll hesi viðurskifti krevja, at vitan, ábyrgd og avgerðarrættur verða ein nattúrligur partur av at liva og virka í útjaðaranum. Hesum slepst ikki undan, um livilíkindi eisini frameftir skulu vera kring alt Føroya land. Felags-

Framtíðar Føroyar – størri eindir eru alneyðugar

Júst í hesum døgum verður talað um eitt nýtt fyrisitingarligt býti millum land og kommunur. Henda hugsan tykist byggja á eina staðfesting um, at eitt meiri hóskaðt *ábyrgdarbýti* má ásetast millum mál, sum skulu loysast sentralt, og mál sum eiga at verða loyst lokalt. Hetta verður hildið at vera neyðugt, m.a. fyri at optimalar loysnir eisini kunnu finnast á spurningum, sum eru neyvt knýttir at ávísam lokaløki.

Fleiri ferðir hevur eisini verið lagt upp til, at Føroyar verða skiftar sundur í *færri*, men *størri* øki. Meiri og minni ítökilig uppskot hava verið sett fram um at skifta landið sundur á sama hátt sum Føroyar eru skiftar sundur í t.d. *prestajøld* (t.e. 8 øki), í *sýslur* (t.e. 6 øki), í *valdømi* (t.e. 7 øki), í *læknadømi* (t.e. 11 øki). Nú er so Økismenningarbólkurin komin við einum uppskoti um at skifta landið sundur í *fimm* lutfalsliga stórar eindir.

Hesi mongu uppskot, sum eru nevnd, gera tað eyðsýnt, at lutfalsliga breið semja er um, at vit hava brúk fyri størri fyrisitingarligum eindum í Føroyum. Men hví er tað so avgerandi við størri eindum? Í Økismenningarálitinum verður lagt upp til, at endamálið við at skapa lutfalsliga stórar felagsfyrisitingar fyri tey ymisku økini byggir á nakrar staðfestingar og grundleggjandi niðurstøður, sum bólkurin er komin til, og eru hesar í hvuðsheitum, at

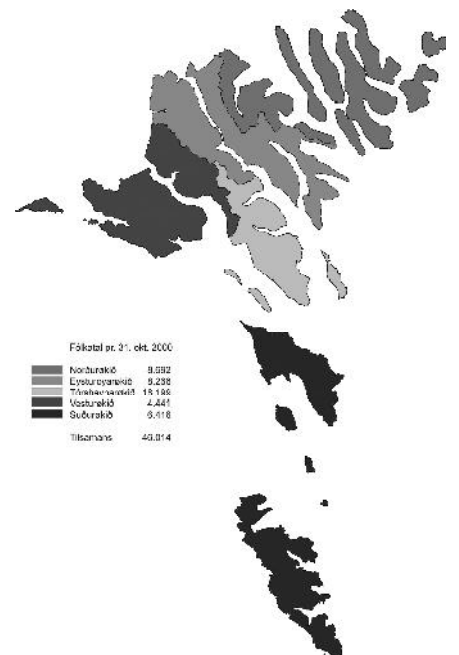
Í Økismenningarálitinum verður eisini staðfest, at er politiski viljin á Føroya Løgtingi tann, at útjaðarin eisini skal verða við í eini framtíðarmenning av føroyska samfelagnum, er tað ikki nøktandi at flyta onkran hendinga skúla út á bygd. Veruleikin er tann, at uttan munandi nýhugsan verður útjaðarin ikki færur fyri at gerast partur í eini komandi samfelagsmenning, sum setur sera stór krøv til tann einstaka samfelagsborgaran.

Neyðugt er, at eitt tílíkt nýbýti samstundis byggir á eina broyting av verandi fyrisiting, sum er funktionelt uppbyggt, t.e. at hon er fyrst skift sundur í ávísar funktióinir og síðani í øki. Í framtíðini mugu vit fáa eina skipan, har økini koma fyrst, og síðani funktióinir, soleiðis at dagliga fyrisitingin verður kring landið, men hvuðssamskipanar- og eftirlitsfunktióinir verða varðveittar sentralt.

Ein grundleggjandi staðfesting í hesum høpi er tann, at fyrirteytir fyri miðspjæðing ikki eru til, sum nú er. Tað er neyðugt at teingja hugtakið *fyrirteytir* upp í alt kjak um desentralisering av ábyrgd og fyrisiting. Tað gevur t.d. onga meining at tala um at *skapa karmar* fyri trivnað, útbúgving og vinnulív, um kommunurnar samstundis eru bundnar á hond og fót av stórari kommunuskuld. Tað gevur heldur onga meining at loyva lítlum kommunum

fyrisitingarnar skulu frameftir taka sær av ítökiligum *økisspurningum*. Hinvegin skal landsmyndugleikin hava eftirlitsfunktióinina og tryggja, at fyrisitingarligar uppgávur verða samskipaðar og loystar til lítar kring landið av landspartafyrisitingum.

Ein skipan við felagsfyrisitingum kring landið kann báði gerast "glíðandi", har m.a. núverandi kommunuskipan verður varðveitt, og sum ein partur av einum

Økismenning í Danmark

Í ár eru tvey álit um økismenning lögð fyrri Løgtingið. Annað er Økismenningarálitið, sum viðgerð størra økini uttan fyrri Havnina, og hitt er Útoyggjaálitið, ið viðgerð støðuna á útoyggjunum. Tað er tó ikki bara í Føroyum, at orðaskifti er um økismenning. Danska stjórnin leggur hvørt ár tvær frágreiðingar fyrri Fólkatíngið, ið lýsa hvussu tað gongur í teimum ymsu økjum. Hesar báðar frágreiðingar fyrri 2001 eru nýliga lagðar fram.

Onnur frágreiðingin kallast "Regionalpolitisk redegørelse 2001". Hendan frágreiðingin kom fyrstu ferð í ár 2000 og lýsir, hvussu lógir og umsitingarlig tilmálk ávirka búskaparligu gongdina í teimum ymsu økjum, eins og hvat gerast kann fyrri at venda eina møgulega skeivari gongd. Hin frágreiðingin kallast "Landdistriktsredegørelse 2001".

Hetta er ein frágreiðing, sum er lögð fram á hvørjum árið síðani 1997. Hendan frágreiðingin sigur frá gongdini í danska útjaðaranum, hvørjar avbjóðingar eru og hvørji tiltøk danska stjórnin hevur sett í verk til tess at styrkja útjaðaran.

Búskaparliga hevur tað gingið væl í Danmark síðani 1993. Vøkstur hevur verið í øllum økjum í landinum og arbeiðsloysið er eisini minkað. Og munimir millum økini, tá tað kemur til inntøku og arbeiðsloysi, eru sambært frágreiðingini minkaðir. Tað eru tó øki í útjaðaranum, sum hava verið fyrri eini verri gongd. Størsta arbeiðsloysið er á Bornholm, Lolland-Falster, Sydlyn og Langeland. Tá ið tað kemur til gongdina í fólkatálinum, so hevur tað eisini tey seinastu 10 árin verið ein tendensur til, at ein miðsavnan er farin fram kring Keyptmannahavn og í økinum kring Árhús/Vejle. Harafturímóti er fólkatálið fallið í pørtum av útjaðaranum.

"Landsdistriktsredegørelsen" er ein frágreiðing, ið lýsir gongdina og avbjóðingarnar hjá danska útjaðaranum. Tað danir rópa "landsdistrikt" umfatar øki uttan fyrri býarøkini. Eitt býarøkið skilja danir sum eitt øki, har tað búgva minst 200 fólk og har tað ikki eru meiri enn 200 metrar millum húsini. Almenna málið hjá dansku stjórnini er, at ein burðardygg menning av dan-

ska útjaðaranum skal fara fram, soleiðis at skaptur verður ein sterkur útjaðari, ið hevur tilboð um arbeiði og eitt fjølbroytt útboð, tá ið tað kemur til tænastur, mentan og frítíðarmøguleikar.

Búskaparliga gongdin í teimum dansku kommununum hevur verið positiv síðan 1994. Hetta er bæði galdandi fyrri bý- og landkommunur. Danski útjaðarin sum heild hevur havt eitt støðugt fólkatál seinasti árin og tað tykist sum ávísir møguleikar eru at fáa fleiri fólk at flyta til útjaðaran. Ein spurnarkanning, ið varð gjørd í november og desember 2000, vísti, at 16% av dansku býbúgvunum antin høvdu ætlanir ella ynki um at flyta "ud på landet". Hetta vóru serliga fólk yngri enn 30 ár!

Landbúnaðurin er ein av týðningarmiklastu vinnunum í landkommunum, og stórar broytingar fara fram innan danska landbúnaðin. Millum annað broytast ognarviðurskiptini soleiðis, at eindirnar gerast færri og størra. Í tíðarskeiðnum frá 1990 til 1999 minkaði tali av landbúnaðarfyrítøkum við ikki minni enn 27%. Serliga er tað talið av fyrítøkum, sum hava svínahald, ið eru blivnar færri. Danski útjaðarin upplivir sostatt enn einaferð eina broytingartíð, har landbúnaðinum tørvar alsamt færri arbeiðsfólk. Tý er tað ein stór avbjóðing hjá dan-

ska útjaðaranum at skapa nýggjar starvs- og vinnumøguleikar.

Til tess at birta uppundir eina góða menning av danska útjaðaranum, verða nógvar ymisk tiltøk gjørd, og eitt av hesum tiltøkunum er at stovna ein granskingardepil fyrri útjaðaramenning - Center for Forskning af Udvikling i Landdistrikterne. Hesin depilin varð stovnaður í februar 2001. Hetta er ein sjálvstøðugur granskingardepil, sum fer at hava tilknýti til Syddansk Universitet í Esbjerg. Nýggi depilin verður fíggaður av Indenrigsministeriet, Fødevareministeriet, nøkrum kommunum í Ribe amt eins og Syddansk Universitet í Esbjerg.

Endamálið við deplinum er at skapa grundarlag fyrri eini burðardyggari menning av danska útjaðaranum. Settur leiðari er Hanne W. Tanvig, ið hevur arbeitt sum lektari við Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi við Syddansk Universitet. Formaður í stýrinum fyrri depilin er Thorkild Ljørring Pedersen, sum eisini er formaður fyrri Landdistriktenes Fællesråd, ið er eitt samtak av feløgum, ið taka undir við, at dansku bygdarnar og landdistriktini vera varðveitt og styrkt www.landdistrikterne.dk.

nýggjum býti millum ta sentralu fyrisingina og økini kring landið, har eisini sjálv kommunuskipanin verður broytt samstundis.

Felagsfyrisingin kann verða bygd upp soleiðis, at tey, sum í dag arbeiða hjá kommununum, verða 'flutt yvir' í felagsfyrisingina. Sostatt verður ikki í fyrstu atløgu talan um beinleiðis sparingar í starvsfólkakostnaði, men hinvegin verður fyrisingin heldur ikki darvað av einum tíðarskeiði, har umsitingin skal seta eina

rúgvu av nýggjum starvsfólkum inn í lokalt viðurskipti.

Eftir at nýggja fyrisingin hevur fótað sær, kemur hetta sjálvandi at føra til broytingar, tí at uppgávnar broytast líðandi. Eftirspurningur verður eftir fakfólki, sum skulu taka sær av nýggju uppgávnunum hjá felagsfyrisingini, og kemur hetta at føra til eina heilt aðra samanseting av starvsfólki, enn tað vit kenna frá kommunalari umsiting í dag.

'Umhvørvi' - í einum sera breiðum týðningi - krevst fyrri

at fáa fólk við góðari útbúgving at støðast uttan fyrri miðstaðarøkið. Nýggja skipanin við størra felagsfyrisingum kring landið er ein av fyrirteytunum fyrri yvirhvørvur at skapa tílk 'umhvørvi' í útjaðaranum. Eitt betri lokalt umhvørvi fer at draga fólk við góðari útbúgving til sín, og júst hesi fólkini kunnu verða við til at styrkja umhvørvið í útjaðaranum enn meiri. Hervið verður ein 'ónd ringrás' brotin og ein góð skapað.

Avlop í 2000

Roknskapurin fyrri fyrsta heila árið hjá Granskingardeplinum fyrri Økismenning fyriliggur nú. Granskingardepilin hevði ein umsetning uppá knappar trýggjar milliónir í 2000, og roknskapurin javnvigar við einum lítlum avlopi.

Fyrirøka í Suðuroy veitt tænastu til bilíðnaðin í USA

Heimurin gerst minni og minni, verður ofta tikið til – og hetta kann sterkstremsverkrøðingurin Heri Mortensen í Vági uttan iva taka undir við, eftir at hann í januar mánaða var í USA og arbeiddi fyri eina fyrirøku innan bilíðnaðin.

El & Automatík

Heri Mortensen eigur fyrirøkuna El & Automatík í Vági, ið varð stovnað í 1998. El & Automatík veitir tænastur innanfyri vanligar el-installatióin til íðnaðin og húsarhald, men harumframt veitir El & Automatík eisini tænastur innan el-talvur og stýringar.

PLC-stýringar

Hesar stýringar – nevndar PLC-stýringar, sum knýttar eru at PLC-teldum (PLC: Programmable Logical Controller) – verða brúktar til automatiska stýring av størri anleggum og maskinum, ið tørva nógvar sjálvvirkandi funktiónir. Hvat maskinum viðvíkur, vil hetta í stuttum siga, at nógvar fastar innstillingar kunnu lesast inn í PLC-telduna á maskinuni. Á hendan hátt slepst m.a. undan at stýra og innstilla maskinu manuelt og sparir hetta nógva tíð, eisini tá onkur lítill justering skal gerast ella um farið verður undir eina nýggja framleiðslu við maskinuni. Harumframt kann eisini lesast eitt forrit inni í PLC-telduna, ið automatiskt leitar eftir feilum við maskinuni og vísir á, hvar feilur eru og hvussu hann kann rættast, um ella tá ið okkurt hendir við maskinuni.

Ein annar fyrimunir við PLC-stýringum er, at PLC-teldan kann knýttast til telefonnetið og á hendan hátt kann tænastuveitarin uttan størri hóvásták fara inn á maskinuna um telefonnetið og vísa á feilir og gera rættingar, uttan sjálvur at vera til staðar.

Heri í USA

Um jóltíðir í fjør vórðu boð eftir Hera úr Ohio í USA. Fyrirøkan Kamco Industries, ið framleiðir billutir til m.a. Honda, skuldi

gera høvudseftirlit við og broyta innstillingarnar á eini maskinu. Fyrirøkan arbeidir uttan fíhald alt samdøgríð og varð tí neyðugt at stytta sum mest um tíðina, tá høvudseftirlit varð gjørt og stýringin á maskinuni broytt.

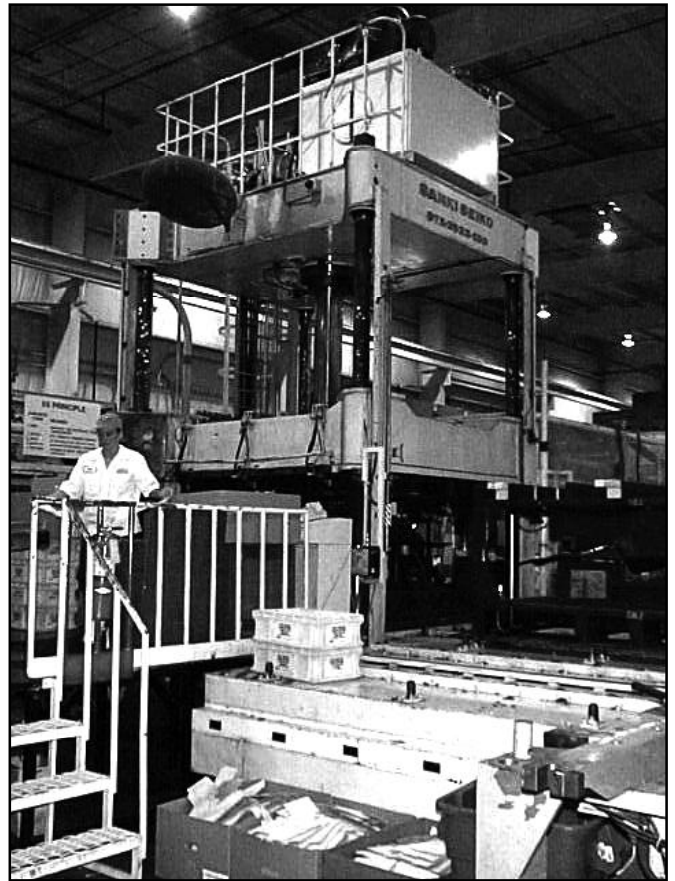
Maskinan á Kamco Industries er upprunaliga keypt í Danmark – frá fyrirøkuni Smetek, ið Heri arbeiddi fyri, eftir at hann varð líðugur við útbúvgingina á Tekniska Háskúlanum í Árhús. Heri var í fjør hjá Smetek í Danmark og projekteraði, teknaði el-diagrammið og programmeraði PLC-stýringina til maskinuna til Kamco Industries. Hetta var í apríl mánaða. Seinni, í juni mánaða, gjørdi hann forrit til PC-brúkarafatuna – hetta arbeiðið bleiv gjørt í Vági. Og í august var Heri so í USA og installeraði tey seinastu forritini og setti maskinuna í drift. Hetta arbeiðið var ígjøgnum Smetek, meðan Kamco um jóltíðir beinleiðis vendi sær til Hera.

Heri vísir á, at broytingar í PLC-stýringini kundu væl verðið gjørdar í USA, men at tað helst hevði tikið longri tíð, tí tað er altíð lættast, at tann sum hevur gjørt stýringina av fyrstan tíð, ger broytingar og justeringar, tí hann kennir uppbyggingina av stýringini, talan er um.

Fyri at spara sum mest av tíð varð sent boð eftir Hera, og framløðslan varð bara steðgað í nakrar fáar tímar, meðan hann gjørdi broytingarnar.

- Sjálvsagt var eg væl fyrireikaður heimanifrá, sigur Heri, og tí tók tað lítla tíð at gera broytingarnar, tá eg var á verksmiðjunum hjá Kamco í januar mánaða.

Umframt arbeiðið fyri Kamco Industries í USA, hevur Heri eisini verið í Onglandi og í Danmark og gjørt PLC-stýringar fyri fyrirøkur har, men Heri ásannar, at hesi arbeiði bara eru eftirvirkningar frá tíðini, tá hann arbeiddi í Danmark. Tó so, Heri hevur í vár fingið ein fyrispurning um at koma og gera stýringar til eina maskinu,

Maskinur hjá Kamco USA hava PLC stýrisskipan, ið er forritað av El & Automatík í Vági

sum ein dansk fyrirøka í USA hevur selt til Costa Rica.

Sum er hevur Heri eisini gjørt slík arbeiðið í Føroyum, men sigur hann, at tað er ringt at sleppa inn á føroyska marknaðin, tí her eru fyrirøkur, ið bjóða tænastur líkar hesum. Tó ásannar Heri, at tað gongur framá og hevur hann góðar vónir, hvat føroyska marknaðinum viðvíkur, orsakað av góðu gongdini í føroyska búskapinum.

Ætlan um heildarveiting innan el

Framtíðarætlanin hjá Hera eru, at El & Automatík skal gerast ein heildarveitari av tænastum innan el, t.v.s. gera projekteringar, installatióinir og harumframt el-talvur og stýringar. Hetta krevur, at fyrirøkan hevur fleiri starvsfólkum, so at Heri burturav kann taka sær av projektering og gerð av el-talvum og PLC-stýringum, meðan onnur starvsfólk taka sær av installatiónum.

- Sum er, so er ov lítið arbeiði við PLC-stýringum, og tað kann, sum frá líður, gera tað trupult at fylgja við fakliga, sigur Heri, og tí er tað eisini neyðugt, at El & Automatík fær størri lut í føroyska marknaðinum.

Møguleikin fyri hesum skuldi verið til staðar, tí tað tað ber til at veita tænastur til bæði USA og Onglands, so eigur Suðuroyarfjórður ikki at vera nøkur forðing.

Útgevri:

Granskingarverkætlanin fyri Økismenning

Jústagøta 1

Postadressa:

Postboks 159

700 Klaksvík

Tlf. 457744 & Fax 457743

Suðuroy: Tlf. 37 44 77

E-postur: region@region.fo

Heimasíða: www.region.fo

Ábyrgd: Dennis Holm og

Bjarni Mortensen

Umbróting:

Miðil, Klaksvík

Prent:

Hestprent